

XX ASRNING BIRINCHI YARMIDA ABDULLA QODIRIY “O’TKAN KUNLAR” ROMANI TALQINIDA

---

*Amonova Shaxnoza Abdalimovna
Sirojova Nasiba Eshniyozovna
Chirchiq shahar kasb-hunar maktabi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abdulla Qodiriy asarlarining naqadar serqirra va rangbarangligi, xususan, uning romanlarida tarixiy shaxslarning o’rni va ahamiyati haqida fikrlar bayon etiladi.

Kalitso’zlar: Moziyga, engkirlik, boshiga, xayrliq, sol.

Buyukvazabardastijodkorimizbo’lgan Abdulla Qodiriy XX asrningko’zgako’ringan, asarlariqalbimizdan joy olishgaulgurgan, fidoyiinsondir. U butunumrhalol, rostgo’yvahaqiqatparvarinsonbo’ldi, hattokiuningharbirasarining bosh qahramonlarinishundaybo’lishigada`vatetgan. Misoluchununingbirginasuddaginutqigaahamiatberadiganbo’lsak, undashundayjumlarbor: Men to’g’rilikorqasida bosh ketsa “ih” deydiganyigitemasman... Ko’nglidashamsig’uboroti, teskarichilikmaqsadibo’lmog’onsodda, go’l, vijdonlikyigitgabudarxo’rlikdano’limtansiqroqdir. Birnechashaxslarningorzusichama`naviyo’limbilano’ldirildim. Endi, jismoniyo’limmengaqo’rqinchemasdir.

Hayotshundaytuzilgan, hayotningqonuni, mohiyatishundaniborat. Abdulla Qodiriyningbizgaqoldirganadabiymerosiesajudaulkandir. Harbidasaridauninghayotiyhaqiqatlariaksetadi. Shulardanengmashhurlariesauningromanlaridir. Haqiqatdan, Abdulla Qodiriynomitilgaolingandabirentikib, hayratlarbilanromanlaridagiOtabekvaKumush, AnvarvaRa`nolartaqdiriniesgaolmaydiganinsontopilmaydi. Adibningbadiiyo’sidabetakrorjozibamujassambo’lgani bois O’tkankunlarniyokiMehrobdanchayonninechatopqiro’qilsa ham, odamto’ymaydi, zerikmaydi; qaytao’qishgazaruratsezaveradi. Romanlarzavq-shavqbilano’qiladi, qaytao’qishdaasarlarningyangidan-yangiqriralariochilibboradi. Biro’qilganda e`tiborsizo’tilgantasvirvaepizodlarboshqasafardiqqatnitortadi. Shubhasiz,

buadibningobrazyaratishmahoratiga, insonqalbinichuquranglashiga, voqeahodisalarbayoniningusuligategishlidir. Zeroki, adabiyotdekso'zsan`atidabadiiytiljudamuhimsanaladi, so\_zvositasidaobrazlar, manzaralar, tuyg'ularsuvratlantiriladi. Shu jihatdانشunianglaymizki, Abdulla Qodiriyningso'zga, badiiytilga, o'zbekadabiytiligae`tiborijudakuchlidir. Uningso'zidainsonnio'zigabog'labturaliganmustahkamma`naviyiplar, odannio'zigaohanrabodektortibturgankuch-quvvat bor. Uningromanlaridaharbirqahramonningnutqinihissiyotsizvata`sirsizo'qiyolmaymiz. Chunkiharbirqahramonitirikvavoqealarrivojinichetdanturibemas, balkiayanuningichidabo'lgandek his etilishi ham, ijodkorningbuyukso'zsan`atkoriekanligidandalolatberadi.

Abdulla Qodiriyasarlaridanafaqatbadiiyadabiyot, balkitarixiyshaxslarvatarixiyvoqealarni, umimiyqilibaytganda, o_tmishimizdagitarixhaqida ham anchato'liqma`lumotlargaegabo\_lamiz. Xususan, birnechaasrlarmuqaddambizningyurtimizamirlikvaxonliklargabo`linibketganbirdavredi. Bular: Buxoroamirligi, XivavaQo'qonxonliklariedi. Shu xonliklardanbirbuQo'qonxonligibo`lib, buxonlik XVIII asrdaasossolingan,undako`plabhukmdorlarbirin-ketinyurtgahumronlikqilishgan. Xonlarningso'nggivaakiliesabuXudoyorxonidir. Abdulla Qodiriyikkalaromanida ham Xudoyorxonobrazinikiritadiva —Tariximizningengkirlik, qorakunlari deb aynanshudavrya`niXudoyorxondavriniaytibotadi.

Abdulla Qodiriy —Mehrobdanchayonasaridazulmo'chog'i deb aynansaroynishu nom bilanatagan. Shunchaimoratlar, masjidlar, bog'larbo'lishigaqaramasdan, go'zaldango'zalvabahaybatimoratlar, ariqlarqazilishihammasiqoraxalqningpeshonaterisidanbunyodbo'lganedi, ayanularningachchiqko'zyoshlariariqlardasuvlarbo'liboqqanedivabumashaqqatva azoblarxalqningxonganisbatannafratiningpaydobo'lishigasababbo'lganedi. Oddiybirqoraishbilanshug'ullanayotaganishchininguyidabirburda non bo'lmagan, ochlikdanqiyinalayotganpaytda, xonningxonadonidao'g'liO'rmonbekningto'yimunosabatibilanharkunisakkizyuzqo zondaoshlarpishishi, ikkiyuztandirdanonlaryopilishi, yuzdanziyodchorvamollarningsuyilishiinsodanmikan? Shundayxonni biz beklikkaloyiq deb qarayolamizmikan? Ahmad ZakiValidiyo'ziningasaridashundayma`lumotkeltiradi: —Xudoyorxon— ko'pbadavlatbo'lib, xotinlarniko'paytirishgahirsqo'ygan, kayf-u safoni, rohatnivatinchlikniyaxshiko'rgan.

Xalqningfoydasigaishyuritmagani.

Mamlakatningturlitomonlaridabirnechtbog'laridagullarorasidakayf-u safoqilibyotgan, bedana, kaklikvaxo'rozlarniurushtirishbilanshug'ullangan. Masxarabozvahofizlarhamdama`nosizo'yinlarbilanumrinio'tkazgan. Mol-u dunyogahaddanziyodahirsqo'yganvao'ziningxazinasiniboyitishuchunko'psoliqlars olgan. Hayotningbeshavqatligi, undagizamonkamchiliklari, kattava boy insonlarningoddiyخالqustidanbeayovazoblashi,buo'tmishimizning —engqoravaengchirkinkunlaridir. Shu o'rinda — Haram ahliiva —qirqqizlarihaqidagiboblariga ham to'xtalibo'tisho'rinlidir.

Uvaysizbuchistoniorqalisaroydagiharamnishundaytasvirilaydiki, ungaortiqchaizohgahojatqolmaydi. —MehrobdanchayonasaridaXudoyorxonningharamidayuzellikdanziyodqiz-u juvonlarborligiaytibotiladi. Nahotki, ularhayotdabag'riqonholatdayashashgamajbur, nahotkiularnibirbuyumchalikqadribo'lmaganbo'lsa(chunki, birdavlatboshqabirdavlattomonidanbosibolinga, mag'lubxonningharamitoliqholatdaboshqaxongao'tibketgan)? Shu jarayonlardagiholatlarnio'qiganda, yuzdamahzunlik, ko'zdayoshvaqalbdaog'riqpaydobo'lishitabiiyholatdir.

Bundantashqari, Abdulla Qodiriy — O'tkankunlarasarini ham shundayboshlagan: —Moziygaqaytibishko'rishxayrlik, deydilar. Shungako'ramavzunimoziyda, yaqino'tkankunlardan, tariximizningengkirlik, qorakunlaribo'lg'an keying — xonzamonlar|danbelguladim. Tarixiy-biografikromanlardazonvamonchegaralaritanlangantarixiyshaxs-qahramonhayotisolnomasigako_pjihatdanmuvofiqkeladi. Ammo adabiyotolamidagitarixiyasarlarturliasoslarustigaquriladi. Abdulla Qodiriyo_ziningkamtaronata`biribilan —havaslanib roman yozishgakirisharekan, moziyganazartashlaydi.

Moziyesazonvamonjihatidancheksizhamdamavhumdir. A.Qodiriy —moziygaaniqlikkiritaroq —yaqino'tgankunlar, —xonzamonlaribirikmalarinikiritibo'tadi. Bu o'zigaxosahamiatgaegajarayondir. Abdulla QodiriyromanlaridaMusulmonvaAbdurahmonoftobachikabitarixiyshaxslar ham uchraydi. Birinchinavbatda, Abdurahmonoftobachihaqidaaytibotadiganbo'lsam, u asardaMusulmonqulningo'g'li, Xudoyxonningishonchliamaldorlaridanbiriekanligiaytibotiladi.

Tarixiymanbalarda,
XudoyorxondavridaAbdurahmonboshchiligidaqo'zg'olonbo'ladi, ammo
buOftobachiAbdurahmonemas, butunlayboshqashaxs, ya`niikkalasinibittaodam deb
hisoblasak, kattatarixiyxatogayo'lqo'yganbo'lamiz. Xudoyorxon,
Abdurahmonqo'zg'oloninibostiribuchunoftobachiniyuborganida,
Abdurahmonoftobachixongaxiyonatqiladivaqo'zg'olonchilartarafigao'tibketadi.
Shunieslatibo'tishjoizki,
—MehrobdanchayonasaridaAbdurahmonoftobachiobrazibirmarotabaqo'llanilganx
olos.

Xulosaqilibaytadiganbo'lsam,
asarromantikvatarixiyjarayonnio'zidabirlashtiribjudago'zalbadiiyatniyaratgan.
Biroilaningtaqdiriorqali Abdulla Qodiriybutunbirjamiyatningahvoli, vaziyati,
o'shadavrdagituzumgabo'lganmunosabatiniaksettirgan. Bu
asarnio'qiganharbirkitoixonoziganaafaqatetestetikzavq, balkitariximiz,
qadriyatlarimiz, urf-odatlarimizvaengmuhimi,
o'tmishimizningengqiyindamlarinio'ziningqalbiila his etadi. Abdulla
Qodiriyromanlariningqiymativaqadrishundadirvaularbebahovadurdonaasarlarimizb
o'libqoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. B.Karimov —Jahonadabiyotil jurnali. T. 2013.
2. H.Bobobekov —Qo_qontarixil. T.1996.
3. A. Qodiriy —Mehrobdanchayonl. T. 1994.
4. O_zME. 1-jild. T. 2000